

UUS AINO KALLASE ELULUGU SOOMES

Silja Vuorikuru. Aino Kallas – Maailman sydämessä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2017. 322 lk.

Aino Kallas (1878–1956) on neid kirjanikke, kes pole kunagi olnud üldrahvalikult populaarne, kuid kellel on alati olnud oma truu lugejaskond. Kuigi oma peateosed kirjutas ta soome keeles, on need kõik tõlgitud eesti keelde ja teda on sageli nimetatud soome-eesti ühiskirjanikuks. Mõlema maa kirjandusloolaste jaoks on Kallas olnud tuntud ja soositud autor. Tema loomingust on kirjutatud väitekirju ja uurimusi, tema päevik on avaldatud mõlemas keeles ja see on olnud esimene niisugune „(nais)kirjaniku päevik”, millega tavatsetakse võrrelda kõiki teisi Eestis ja Soomes ilmunud päevikuid. Seepärast on isegi üllatav, et Silja Vuorikuru raamat on esimene nn žanripuhas Kallase biograafia. Tunnustatud Kallase-uurija, Eestiski omal ajal hästi tuntud kirjandusprofessor Kai Laitinen (1924–2013) on kirjutanud Kallasest palju: tema peamise uurimuse esimene osa oli väitekirj¹ ja selle järgedes keskendus ka kakskümmend aastat hiljem avaldatud teine osa² ennekõike loominguale. Kallase teostest ei lähe mööda ka noor soome kirjandusteadlane Vuorikuru (erinevalt näiteks viimasest Koi-

¹ K. Laitinen, Aino Kallas 1897–1921. Tutkimus hänen tuotantonsa päälinjoista ja taustasta. Helsinki: Otava, 1973.

² K. Laitinen, Aino Kallaksen mestari-
vuodet. Tutkimus hänen tuotantonsa päälinjoista ja taustasta 1922–1956. Helsinki: Otava, 1995. Kahest raamatust kokku ilmus eesti keeles lühendatud versioon: K. Laitinen, Aino Kallas. Uurimus Aino Kallase loomingu peateemadest ja taustast. Tlk S. Kiin. [Tallinn:] Sinisukk, 1997.

dula-biograafist Madli Puhvelist, kes lausa deklareerib, et tema loomingut ei vaatle). Silja Vuorikuru käsitleb otse eeskujulikul moel paralleelselt kirjaniku elu ja loomingut, olemata sealjuures naiivselt *positiivne*, pigem seob ta need omavahel empaatiliselt ja mõnikord ka tõlgendab üht teise kaudu.

Kui Aino Kallase 1950. aastatel Soomes avaldatud ja üsna kohe ka väliseesti kirjastustes välja antud päevikud ilmusid esimest korda Eestis aastatel 1993–1996, äratasid need palju huvi, sest sealt sai lugeda, kuidas elas intelligents Tartus enne Eesti iseseisvumist, mida tegid esimesed Eesti saadikud välismaal ning mida pihtis oma tundeelust selle aja naine ja ema. Kallase päevik katkeb aga teatavasti aastal 1931 ja eesti keelde ei ole tõlgitud selle viimast köidet, milles autor kirjeldab oma elu pagulasena Rootsis ja Soomes aastatel 1946–1956. Nüüd on siis Soomes ilmunud raamat kirjjanikust, kes elas pikalt Eestis, kasutas oma loomingus palju eesti ainet, oli abielus eesti teadlase ja diplomaadiga, kasvatas oma lapsed eestlasteks ning jagas vanaduspõlves eestlastega pagulase saatust Rootsis. Kuni Teise maailmasõja lõpuni oli ta kõige rohkem tõlgitud kirjanik nii soome kui ka eesti kirjanike seas. Seega oleks loomulik, kui eestlasedki saaksid lugeda tema biograafiat, mis on targalt komponeeritud, hästi kirjutatud ning annab kompaktse ülevaate Kallase loomingust ja selle kontekstist.

Silja Vuorikuru kaitses sügisel 2012 Helsingi ülikoolis väitekirja piibli-
motiividest Aino Kallase loomingus³ ja kaitsmise järel tegi SKS-i kirjastuse juhataja talle ettepaneku kirjutada Kallase bio-

³ Vt S. Olesk, Akadeemiline Aino Kallas. – Keel ja Kirjandus 2013, nr 2, lk 128–130.

graafia, mis ongi nüüd – viis aastat hiljem – valmis saanud.

Raamatust on kõigiti näha selle pikaajalise süvenemise jäljed. Vuorikuru tunneb väga hästi kogu Kallase loomingu ning tema kohta kirjutatud käsitlusi, samuti arvukaid allikaid, mis on talle mõlema maa arhiivides. Ta on hoolikalt läbi mõelnud, mida oma raamatusse kaasata ja millest loobuda. Kallase puhul on klassikaline, loomingu lähtuv elulookäsitlus loomulik, sest ta on oma autobiograafilistes materjalides ikka rõhutanud, kuidas tema suurim soov on alati olnud saada kirjanikuks, ning päevikute ja kirjade põhjal selgub, et ta on pidanud kirjanikutööd oma elu sisuks. Samal ajal on Vuorikuru mõistva (ütleksin „naiselikult“) tähelepanuga jälginud tema elu abielunaisena võõral maal ja rolli pisikeste laste emana. Vuorikuru raamatust jääb kindel arusaamine, et Kallas ei olnud siiski ainult enesekeskne sinisukk, kelle pere oleks pidevalt kannatanud ema ambitsioonikuse tõttu. Ent Vuorikuru on samuti rõhutanud Kallase sihiteadlikkust, mis ei lasknud tal oma kirjanikukutsumust unustada.

On huvitav, kuidas raamat on komponeeritud. Seni on Aino Kallase elu jagatud perioodidesse nende maade järgi, kus ta on elanud: lapsepõlv ja noorus Soomes, perekonnaelu Tartus, seltskonnadaami kohustused Londonis, vananemise ja haigusaastad Tallinnas, leinava ema roll Stockholmis ja klassikuna kojujõudmine Helsingisse. Loomingut on jätkunud (tõsi, erinevas mahus) igasse perioodi. Vuorikuru monograafias on perioodid jagatud loomingu lähtuvalt. Noorusloomingu kuni aastani 1901 käsitleb alaosa „Päevalill“; Peterburi ja Tartu on kokku viidud peatükki „Musta jõe maastikus, ööbikute linnas“ (aastani 1909), Tartu-periood jätkub loomingu listse otsingute kirjeldusega pealkirja all „„Bathseba“ ja tähelendude aeg“ (aastani 1919), Londoni-aastad jagunevad kahe alaosa vahel, siis käsitletakse näidendite kirjutamist aastatel 1930–1939, sellele järgneb peatükk „Sõja ja luule aastad“ ning lõpuks „Rändav vanadus-aeg“.

Silja Vuorikuru raamatus on kaks-kolm „punast joont“, millele ta Aino Kallase kirevat ja pööreterohket elu kirjeldades keskendub. Tema üks teesidest on olnud Kallase emotsionaalne seos oma isa Julius Krohniga ja isa õnnetu surma mõju Aino psüühikale. Nii alustabki Vuorikuru monograafiat kirjaga, mille 10-aastane Aino kirjutas tädile isa uppumise järel, kuid jättis selle saatmata. Julius Krohn oli oma aja väljapaistev rahvuslane, luuletaja ja kirjandusteadlane, kes uppus õnnetult vaid 53-aastasena. Tal oli kolm last esimesest ja kaks last teisest abielust. Aino ema oli tema teine naine Minna Lindroos, kes pärast mehe surma kannatas pikalt masenduse käes ja jäigi lõpuks meelegaigeks. Seda, et ka Julius Krohn olevat mõnikord kannatanud sundmõtete ja meeleoluhäirete käes,⁴ Vuorikuru ei maini. Kõikidest Julius Krohni lastest said Soome ühiskonnas väljapaistvad inimesed, kolm neist olid kirjanikud, kellest Aino Kallas oli kõige tuntum. Aino oli olnud elavloomuline tütarlaps, pereliikmete lemmik, kellest kasvas silmapaistvalt ilus naine.

Armumist Oskar Kallasesse ja abiellumist temaga on Aino ise kirjeldanud pikalt oma päevikus, sellest on juttu ühes avaldatud kirjavahetuses⁵ ja Oskar on olnud prototüübiks mõnedes tema noorusaegsetes ja ka vanapõlve teostes.

Vuorikuru rõhutab *expressis verbis*, et ilma eesti keele oskusega ja Eestit tundmata ei ole võimalik Aino Kallase biograafiat kirjutada, sedavõrd oluline on Eesti olnud Kallase elus. Märgin on seegi, et algaja kirjanik, kellel oli Soome ühiskonnas päritolu poolt antud positsioon, jättis selle kõik ja lahkus koos abikaasaga maale, mis oli hoopis teistsugune ja mida ta sugugi ei tund-

⁴ Vt selle kohta S. Zetterberg, Suomen sillan kulkijoita. Yhteyksiä yli Suomenlahden 1800-luvulla. Helsinki: Siltala, 2015, lk 212, 220.

⁵ Kolme naista, kolme kohtaloa. Aino Kallaksen kirjeenvaihtoa Ilona Jalavan ja Helmi Krohnin kanssa vuosina 1884–1913. Toim R. Kallas. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1988.

nud. Aino ja Oskar Kallase abielu ei ole eestlased väga avameelselt käsitlenud. Vuorikuru teeb seda, kuid delikaatselt. Ta näitab, kuidas abikaasade omavaheline mõistmine ei toimi ja see tekitab tõsisemaid kriise ning põhjustab Aino armumisi teistesse meestesse.

Omaette probleemiks on Vuorikuru raamatus Aino Kallase elu ja loomingu terviklik vastuvõtt Soomes ja Eestis, mis tema meelest on olnud väga erinev. Ta tunneb hästi pikka Soome retseptiooni, mis on keskendunud Kallase proosaballaadidele (eriti „Hundimõrsja”, aga ka „Reigi õpetaja”) ning viitab tüdinult sellele, kui palju on Soomes arutatud Eino Leino ja Aino Kallase suhete üle. Eestlasi see mõistetavalt kuigivõrd huvitanud ei ole. Veel rõhutab Vuorikuru seda, et Kallase raamatud „Täheleand. Eesti poetessi Koidula elulugu” (1915, e k 1918, 1999) ja „Noor-Eesti. Näopilte ja sihtjooni” (1918, e k 1921) on Soomes unustatud, samal ajal Eestis on neid ikka oluliseks peetud. Eestis on aga üsna tundmatud Kallase luuletused, mida on ilmunud kokku viis kogu, neist kolm viimast moodustavad omamoodi leinalise triloogia.⁶

⁶ Valik sellest on ilmunud Minni Nurme tõlkes raamatus „Igaviku väraval” (Tallinn:

Vuorikuru raamatu teene on ka see, et seal käsitletakse Aino Kallase elulugu tervikuna, liites sujuvalt juurde aastad, mille kohta puuduvad päevikumärkmed (1932–1945). Siin kasutab ta allikatena peamiselt kirju (ta ise on kunagi publitseerinud raamatu Aino Kallase ja tema mõistva kriitiku Anna-Maria Tallgreni kirjavahetusest, mida Eestis ei tunta⁷).

Raamat ei ole sedaviisi originaalne, nagu oli Margit Mõistliku Alliksaare-biograafia või Thomas Salumetsa Kaplinski-käsitlus. See on traditsiooniline ja väga hästi kirjutatud kirjanikubiograafia, mis on empaatiline objekti suhtes ning ühendab tasakaalukalt elu ja loomingu käsitluse. Eestlasena seda lugedes tunnen puudust vaid ühest: oleksin meelsasti näinud veel paari lehekülge Oskar Kallase töö ja tähenduse kohta Eesti ühiskonnas.

SIRJE OLESK

Eesti Raamat, 1979), kuid praegu ilmselt unustatud.

⁷ Elämisen taiteesta. Aino Kallaksen ja Anna-Maria Tallgrenin kirjeenvaihtoa kolmelta vuosikymmeneltä. Toim S. Vuorikuru. Helsinki: Otava, 2008. Eesti keeles vt selle arvustust: S. Olesk, Kogemusi elukunstist. – Keel ja Kirjandus 2009, nr 6, lk 452–454.